

**DEZVOLTAREA PERSONALITĂȚII ȘCOLARULUI MIC EDUCAT ÎN DIFERITE
MEDII SOCIALE DE VIAȚĂ
PERSONALITY DEVELOPMENT OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN FROM
DIFFERENT SOCIAL ENVIRONMENTS**

Racu Igor, dr. habilitat în psihologie, profesor universitar, UPSC „Ion Creangă”

Cazan Laura, master în psihologie, Suceava, România

CZU 159.923.2

Rezumat

În acest articol prezentăm rezultatele unei cercetări teoretico experimentale privind problema dezvoltării personalității la vârsta școlară mică. Au fost realizate experimentul de constatare, experimentul formativ și experimentul de control. Au fost constatate diferențe în dezvoltarea personalității elevului mic în funcție de a) mediile sociale diferite de viață (familii complete, familii incomplete); b) mediul de trai (mediul urban și mediul rural); c) de gen (băieți și fete). În experimentul formativ a fost demonstrată posibilitatea de dezvoltare a personalității în condiții experimentale.

Cuvinte cheie: personalitate, elevul mic, dezvoltare, trăsături de personalitate.

Abstract

The article presents the results of theoretic and experimental research on the problem of personality development in primary school children. Constatative, formative and control experiments were realized. The difference in personality development in primary school children according to the different social environment (complete and incomplete families), the living environment (urban and rural), and gender (boys and girls) were established. In the formative experiment, the possibility of personality development was demonstrated.

Keywords: personality, primary school children, development, traits of personality.

Personalitatea este un domeniu extrem de cercetat de-a lungul timpului. Actualitatea cercetării noastre este determinată prin realizarea unui studiu comparativ al dezvoltării personalității elevului mic în dependență de medii sociale diferite de viață.

I. Dafinoiu în lucrarea „Personalitatea. Metode calitative de abordare. Observația și interviul” (2002) ne explică problematica definerii personalității: „termenii persoană și personalitate sunt atât de utilizați în limbajul cotidian, încât fiecare are sentimentul întrebunțării lor corecte în cele mai diverse situații. În schimb, utilizarea lor ca termeni ai științei psihologice pune atâtea probleme încât, parafrazându-l pe P.Fraisse, am spune că istoria psihologiei se confundă (între anumite limite) cu istoria răspunsurilor la întrebarea „Ce este personalitatea?” [3, p.23].

Renumitul psiholog G.W.Allport definește personalitatea ca fiind: ”organizarea dinamică în cadrul individului a acelor sisteme psihofizice care determină gândirea și comportamentul său caracteristic”[1, p. 38].

De asemenea, același autor consideră că personalitatea reprezintă „ceea ce o persoană este în mod real, indiferent de modul în care ceilalți îi percep calitățile sau de metodele pe care le studiem” [1, p. 39].

M. Golu consideră că personalitatea este un: ”ansamblu de condiții interne care se structurează la nivelul fiecărei persoane sub forma unor însușiri sau trăsături psihice, relativ stabile. Aceste condiții interne au rol de mediere și filtrare a solicitărilor externe la care este supus omul în decursul vieții sale” [5, p.23].

În concepția psihologului român P. Popescu - Neveanu personalitatea este „subiectul uman considerat ca unitate bio-psiho-socială, ca purtător al funcțiilor epistemice, pragmatice și axiologice sau un microsistem al invariațiilor informaționali și operaționali ce se exprimă constant în conduită și sunt definitorii sau caracteristici pentru subiect.” [6, p. 28].

În accepțiunea sa cea mai largă, termenul de personalitate denumește ființa umană considerată în esența ei socială și înzestrarea ei culturală. Personalitatea este o construcție teoretică elaborată de psihologie în scopul înțelegerii și explicării – la nivelul teoriei științifice- a modalității de ființare și funcționare ce caracterizează organismul psihofiziologic pe care îl numim persoană umană [3].

Fiecare personalitate însumează un ansamblu de valori, iar fiecare dintre noi ne modelăm structurile profunde de personalitate după împrejurările în care se află și se dezvoltă comportamente conforme cu statusul său de: părinte sau copil, profesor sau elev, șef sau subordonat, producător sau consumator, de fiecare dată apărând ca un personaj mai mult sau mai puțin original.

Perioada ce cuprinde ciclul claselor primare este numită cea a elevului mic (șase/șapte-zece/unsprezece ani). Această perioadă se consideră uneori sfârșitul copilăriei; alteori este prezentată ca având particularități de vârstă asemănătoare cu cele din vârsta preșcolară, ca etapă de debut primar al preadolescenței [10].

Psihologia vârstelor concepe dezvoltarea ființei umane ca o devenire complexă, unitară și integratoare, ce se realizează în trei planuri fundamentale: biologic, psihic și social. Dezvoltarea biologică constă în procesul de creștere și maturizare fizică a organismului, în schimbări cantitative și calitative ale activității nervoase superioare. Dezvoltarea psihică se referă la apariția și manifestarea proceselor, însușirilor, stărilor și structurilor psihice la nivele funcționale tot mai înalte, care să permită adaptarea individului la condițiile și cerințele mediului natural și sociocultural. Dezvoltarea socială implică amplificarea posibilităților de relaționare cu ceilalți și acomodarea optimă a propriei conduite cu multiplele cerințe sociale. Maturizarea este procesul ce presupune modificările organice și nervoase ce apar în funcțiunea factorilor genetici. Dezvoltarea psihică este condiționată și determinată și de maturizarea organică și fiziologică. Maturizarea, cu mecanismele ei programate ereditare, direcționează din interior dezvoltarea individuală și se produce relativ spontan,

sub influența elementelor ereditare. Maturizarea psihică reprezintă nivelul optim atins de individ în concordanță cu cerințele sociale și posibilitățile interne pe care le are. Este determinată atât de maturizarea logică cât și de activitatea externă [8].

În literatura psihopedagogică românească, sunt considerați ca factori ai dezvoltării ontogenetice ereditatea, mediul și educația. „Ereditatea este însușirea fundamentală a materiei vii de a transmite, de la o generație la alta, mesajele de specificitate (ale speciei, ale grupului, ale individului) sub forma codului genetic” [2, p. 25].

La vârsta școlară mică se dezvoltă procesele cognitive (senzații, percepții, reprezentări, gândirea, limbajul, memoria și imaginația), dar copilul își restructurează viața psihică și în plan afectiv-motivațional, în planul voinței și atenției.

Comparativ cu alte perioade, în mica școlaritate transformările psihice se fac lent și nespectacular, dar ele sunt fundamentale pentru evoluția ulterioară a copilului. Este, în primul rând, interesantă latura orientării generale, concretizată în abandonarea unor interese pregnante manifestate în perioada preșcolară, ca desenul și modelajul. Școlarul mic dă impresia că este mai puțin spontan în realizarea produselor sale. Aceasta pentru că el este mai atent, mai exigent față de tot ceea ce întreprinde și face, încearcă o evaluare a produselor sale în raport cu alții și tinde să introducă modele din conduită adultă [11].

În sens strict psihologic, *personalitatea*, este o construcție teoretică elaborată de psihologie în scopul înțelegerii și explicării ei. Personalitatea este o sinteză (unitate) bio-psiho-socio-istorică și culturală, care asigură adaptarea originală a individului la condițiile mediului natural și mai ales social. Are caracterul unei structuri vectorizată axiologic și teleologic, trinomul valori – atitudini – idealuri fiind principalul nucleu funcțional care mediază elaborarea conduitelor sociale.

Studiile efectuate de-a lungul timpului au demonstrat că există diferențe de manifestare a personalității școlarului mic în funcție de mediul social de viață în care își desfășoară activitatea.

În funcție de mediul în care își dezvoltă activitatea, de familia în interiorul căreia își definitivează personalitatea sau de genul căruia îi aparțin elevii mici cu vârsta cuprinsă între 6,7 ani-10,11 ani dezvoltă manifestări diferite ale personalității. Apar mai multe situații și anume: unii preferă lucrurile în locul oamenilor, le place să lucreze singuri, evitând confruntările, sunt exigenți și rigizi în normele personale; sunt critici, opozanți și duri sau exprimă: “deschidere”, “căldură”, afectuozitate, un caracter plăcut, agreeat. Copiii din această categorie sunt apropiați, primitivi, tandri, amabili, capabili să-și exprime emoțiile, dispun de capacitate de adaptare, sunt sensibili și se interesează de alții. Sunt generoși în relațiile personale și nu le este frică de critică.

În familiile complete întâlnim copii echilibrați emoțional, iar în cele incomplete identificăm copii cu excitație mărită, sau super reactivitate la stimulii excitanți, provocatori, uneori activismul mărit se asociază cu înfumurare. Pentru acești copii este caracteristică neliniștea motoră, distragerea, insuficienta concentrare a atenției. Formarea acestei calități este legată de particularitățile de temperament și de condițiile de educație. Alții dau dovadă de oportunitism, ocolirea regulilor și legilor și de lipsa simțului datoriei sau tendință de delăsare și neglijență. Copii din această categorie nu fac eforturi pentru a participa la acțiunile colective, manifestând independență de orice influență a grupului. Sunt toleranți la tensiuni psihice. Unii sunt exigenți, cu un simț al datoriei și responsabilității ridicat, sunt prevăzători, conștiincioși, moralizatori, preferând tovarășia oamenilor serioși și harnici decât a celor amuzanți. Fiecare copil este deosebit unul de altul, fie în dependență de gen, rasă, caracter sau comportament. De asemenea și personalitatea școlarului mic va avea manifestări diferite în funcție de mediile sociale diferite de viață în care se dezvoltă.

Scopul cercetării date este studierea personalității școlarului mic educat în diferite situații sociale de viață.

Ipotezele cercetării:

1. Presupunem diferențe în trăsăturile de personalitate la elevii mici în funcție de: a) mediile sociale diferite de educație (familii complete, familii incomplete); b) mediul de trai (mediul urban și mediul rural); c) de gen (băieți și fete).

2. Implicarea elevilor mici în programul de intervenții psihologice va permite influența pozitivă asupra dezvoltării personalității lor.

La nivel experimental am administrat: observarea directă; experimentul (de constatare, formativ și de control) în cadrul căruia s-au utilizat chestionarele: „*Autoaprecierea stărilor psihice Eysenck*”, „*Chestionar de personalitate Eysenck*”, „*Chestionar pentru copii CPQ*”.

Vom prezenta succint chestionarele administrate în experimentul de constatare.

Autoaprecierea stărilor psihice Eysenck

Testul constă din 40 de afirmații grupate în patru blocuri a câte 10 întrebări fiecare. Fiecare afirmație are trei variante de răspuns: „deseori” – apreciat cu două puncte; „uneori” – apreciat cu un punct; și „nu” – apreciat cu zero puncte. Pentru fiecare bloc de afirmații se calculează punctajul total. În cel dintâi bloc se observă starea de anxietate, în al doilea – starea de frustrare, în al treilea – starea de agresivitate, în al patrulea – starea de rigiditate.

Toate stările cercetate (anxietate, frustrare, agresivitate, rigiditate) sunt apreciate în corespundere cu cele trei niveluri luând în considerare punctajul total: 0 – 7 lipsa stării date; 8 – 14 – nivelul moderat al stării identificate; 15 – 20 – nivel ridicat al stării evaluate.

Chestionar de personalitate Eysenck

Chestionarul cuprinde 57 de întrebări la care subiectul trebuie să răspundă prin cuvintele „Da” sau „Nu”, în conformitate cu corespunderea sau necorespunderea felului său de a fi. Testul poate fi aplicat atât individual, cât și colectiv.

Chestionar pentru copii CPQ

Chestionarul pentru copii CPQ este o modificare a chestionarului 16 PF Cattell pentru adulți și se aplică între vârsta de 8 – 12 ani. Testul cuprinde variante paralele A și B, fiecare are câte 60 de itemi și este construit din 12 scale/factori care reflectă caracteristicile unor calități ale personalității. Fiecare factor este analizat în funcție de continuitatea unei calități și este caracterizat prin două variante extreme sau doi poli ai acestei continuități. Scalele testului sunt: Factorul A: Schizotimie vs. ciclotimie; Factorul B: Inteligența; Factorul C: Instabilitate emoțională vs. stabilitate emoțională; Factorul D: Indiferență vs. excitabilitate; Factorul E: Supunere vs. dominanța; Factorul F: Îngrijorare vs. nepăsare, Factorul G: Supraeu slab vs. forța supraeului, Factorul H: Thredia vs. parmia; Factorul I: Harria vs. premsia; Factorul O: Încredere vs. tendință spre culpabilitate; Factorul Q3: Sentiment de sine slab vs. sentiment de sine puternic; și Factorul Q4: Tensiune ergică slabă vs. tensiune ergică ridicată.

Valorile minime ale testului cuprind intervalul de la 1 la 3, valorile medii de la 4 la 7 și valorile maxime cuprind intervalul între 8 și 10 unități standardizate.

Eșantionul de cercetare a fost constituit din 100 de școlari mici de 9 și 10 ani selectați în funcție de variabilele pe care le-am implicat în schema experimentală în cadrul experimentului de constatare (tip de familie, mediu de trai, gen).

La început vom prezenta eșantionul de cercetare în funcție de variabilele clasificatori implicate în schema experimentală.

În experimentul de constatare au participat 47 de băieți (47,0%) și 53 de fete (53,0%); 35 (35,0%) de elevi din mediu rural și 65 (65,0%) din mediu urban; din familii complete sunt 56 (56,0%) de copii și din familii incomplete 44 (44,0%).

Chestionarul „Autoaprecierea stărilor psihice Eysenck”.

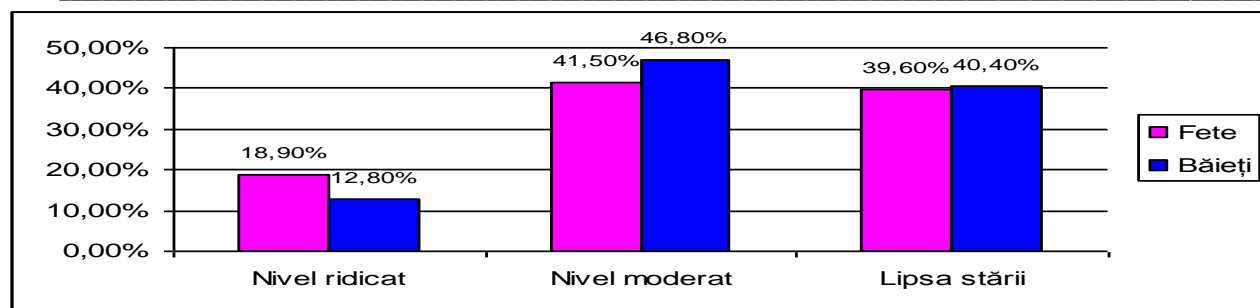

Fig. 1. Scala „anxietate”, în funcție de variabila gen

Remarcăm că în cazul subiecților noștri 10 (18,9%) dintre fete și doar 6 (12,8 %) dintre băieți au un nivel mai ridicat al anxietății. La nivelul moderat sunt: 22 (41,5%) de fete și 22 (46,8%) băieți. O diferență mai puțin pronunțată este în ceea ce privește lipsa stării de anxietate: 21 (39,6%) fete și 19 (40,4%) băieți.

Menționăm că un număr de 16 copii au un nivel ridicat de anxietate fapt care trebuie luat în considerare de învățători, părinți, psihologi în vederea organizării corecte a procesului instructiv-educativ cu această categorie de copii. În același timp credem că acești copii trebuie să fie ajutați să depășească acest nivel înalt de anxietate de către specialiștii psihologi.

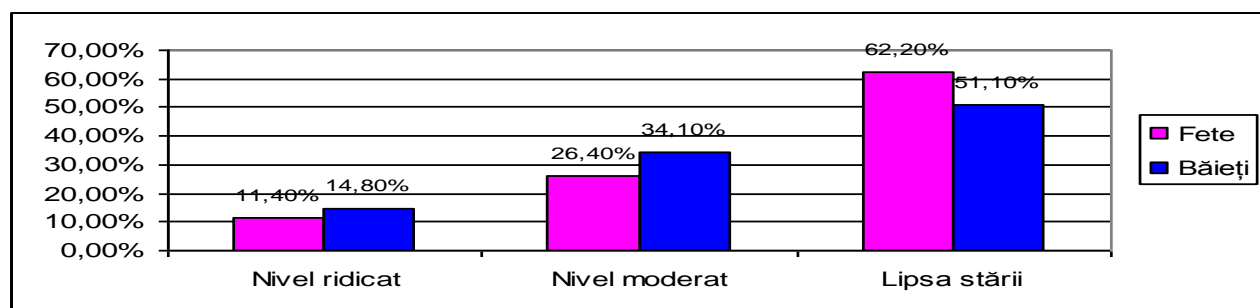

Fig.2. Scala „frustrare”, în funcție de variabila gen

În ceea ce privește scala frustrare, 6 (11,4%) dintre fete se situează la nivelul ridicat al acestui indicator comparativ cu 7 (14,8%) dintre băieți. Băieții înregistrează la nivelul moderat un nr.16 (43,1%), iar fetele 14 (26,4%). Lipsa stării o constatăm la 33 (62,2%) de fete față de doar 24 (51,1%) băieți. 13 copii au nivel ridicat al frustrării, de aceea părinții și profesorii nu trebuie să perceapă frustrarea ca pe un atac, ci ca pe o absență a unor repere interioare care nu-i permit o reglare optimă a trăirilor. Copiii trebuie înțeleși de cei implicați în procesul educativ și integrat în acesta.

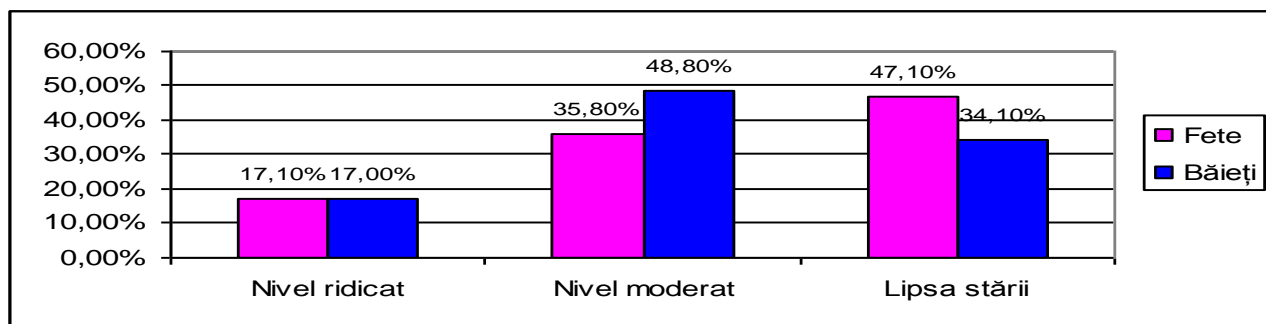

Fig.3. Scala „agresivitate”, în funcție de variabila gen

Un procent aproximativ egal, respectiv 9 (17,1%) fetele și 8 (17,0 %) băieții au înregistrat subiecții noștri în ceea privește nivelul ridicat al agresivității. La nivel moderat, s-au situat 23 (48,8%) dintre băieții, iar fetele 19 (35,8%). Lipsa stării manifestă 25 (47,1%) dintre fete comparativ 16 băieți ce se regăsesc la un procent de (34,1%). Din numărul total, 17 dintre subiecți au un nivel al agresivității ridicat, ceea ce necesită o atenție sporită deoarece ea poate răni fizic și psihic, redeschide răni nevindecate, poate leza demnitatea persoanei într-atât încât aceasta să fie afectată pentru tot restul vieții.

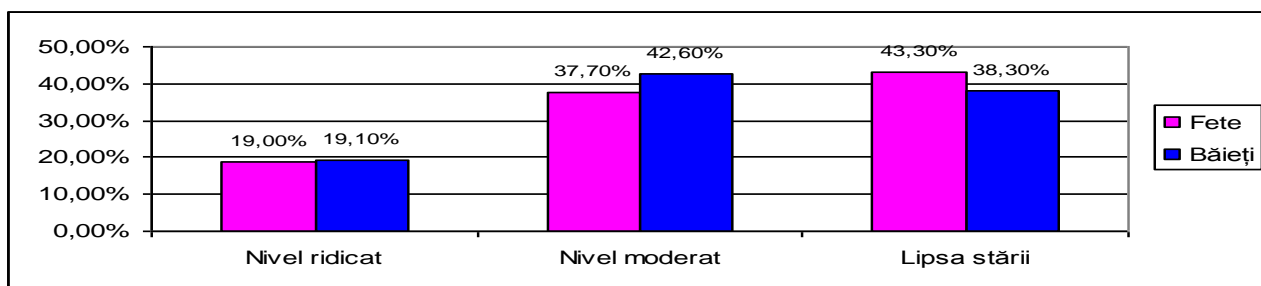

Fig. 4. Scala „rigiditate”, în funcție de variabila gen

Analizând „rigiditatea” observăm că cei mai mulți dintre subiecții noștri se identifică la lipsa stării, respectiv: 23 (43,3 %) fete, iar băieții 18, reprezentând un procent de (38,3%). La nivel moderat se situează un număr de 20 (42,6%) băieți și 20 (37,7%) fete, iar nivelului ridicat al rigidității îi corespunde un procent aproximativ egal: 19,1% băieții, fetele 19,0 %, reprezentând un număr de 9 respectiv 10. Totalul copiilor cu un nivel ridicat al rigidității este de 19. Trebuie lucrat în mod deosebit cu aceștia pentru ai ajuta să o depășească și pentru a face față cu succes procesului instructiv – educativ.

Chestionarul de personalitate Eysenck testează doi factori de bază : extraversiunea (intraversiunea) și nevrotismul.

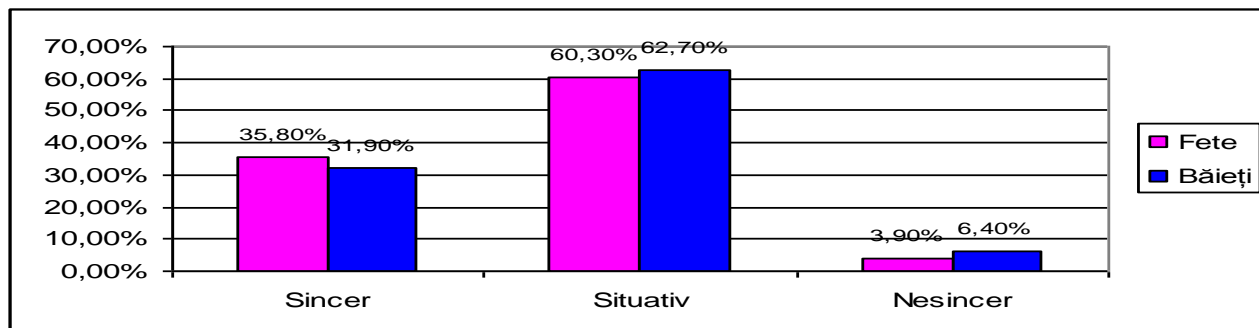

Fig.5. Scala „sinceritate”, ”Chestionar de personalitate Eysenck”

Majoritatea subiecților supuși experimentului sunt situațivi , respectiv 29 (62,7%) băieții, iar fetele 32, în procent de (60,3%) și sinceri 19 (35,8%) fetele față de băieți 15 (31,9%) și doar 2 (3,9%) fetele și 3 (6,4%) băieții au oferit la întrebările testului răspunsuri dezirabile. Această variabilă este folosită pentru a identifica eventualele răspunsuri neconforme cu realitatea subiecților.

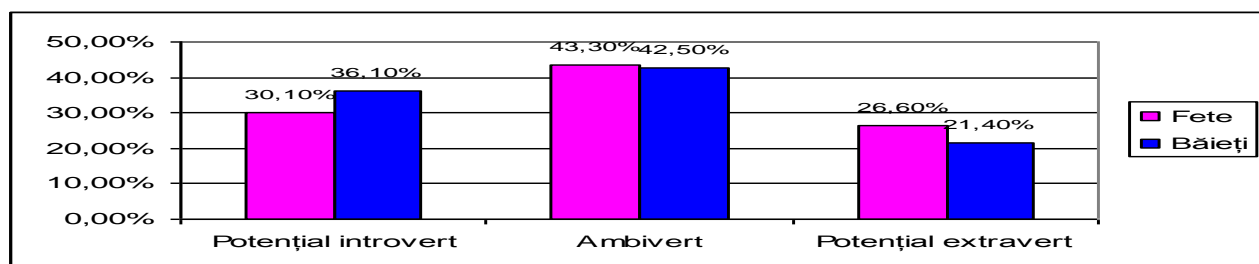

Fig. 6. Scala „extraversiune/introversiune”, ”Chestionar de personalitate Eysenck”

Studierea nivelului de extraversiune/introversiune a demonstrat că majoritatea subiecților sunt ambiverți: 23 (43,3%) fetele, 20 (42,5%) băieții. Aceștia se identifică cu ambele trăsături de personalitate, atât cele ale introverților , cât și cele ale extroverților și se pot adapta în funcție de situație. Numărul elevilor mici potențiali introverți este mai mare în rândul băieților 17 (36,1%) față de fetele 16 (30,1%). Nu se înregistrează diferențe semnificative în ceea ce privește subiecții potențiali extraverți: 14 (26,6%) fetele, 10 (21,4%) băieții. Psihologii ajutați de cei implicați trebuie să identifice soluțiile corecte pentru ai ajuta pe copii să se adapteze tuturor situațiilor

apărute.

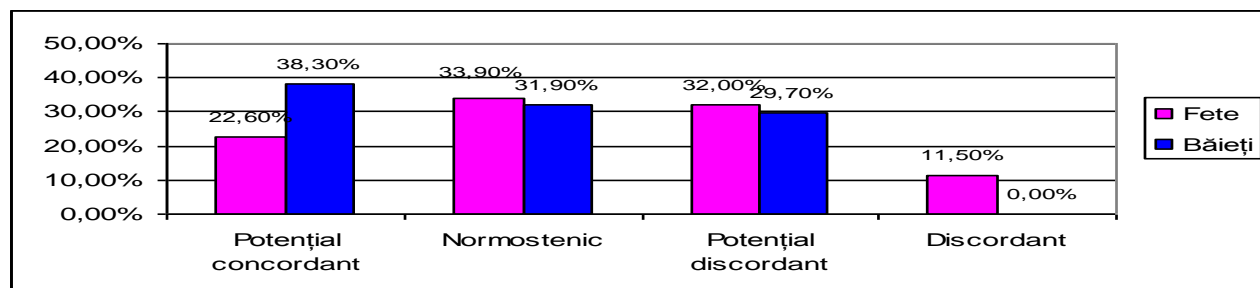

Fig. 7. Scala „nevrotism”, „Chestionar de personalitate Eysenck”

Datele prezentate în fig. 7 ne permit să observăm că cea mai mare diferență procentuală se înregistrează la cei potențiali concordanți: băieții 18 (38,3%), fetele 12 (22,6%). În ceea ce privește rezultatele în cazul celor potențiali discordanți, diferențele între cele două medii nu sunt foarte mari: 17 (32,0%) au obținut fetele, iar băieții în număr de 14 cu un procent de (29,7%). Aceștia se caracterizează prin instabilitate emoțională. Scoruri foarte scăzute au fost obținute de băieții la discordant 0 (0,00%), iar fetele 6 (11,5%). Normostenicilor a înregistrat un număr de 18 (33,9%) fete și 15 (31,9%) băieți.

Scorurile mai înalte la acest factor ne vorbesc despre interrelația dintre tendința spre anxietate, depresie, o scăzută auto-apreciere și timiditate, toate datorate lipsei de control emoțional.

„Chestionarul pentru copii CPQ”, identifică profilul de personalitate (doisprezece variabile considerate definiții pentru descrierea personalității).

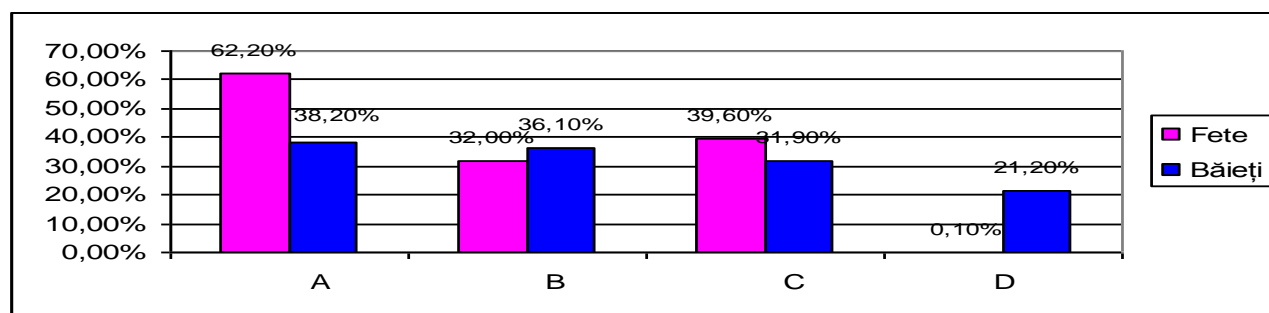

Fig. 8. Scorurile înalte obținute la factorii: A,B,C,D, „Chestionarul pentru copii CPQ”

Drept urmare a analizei factoriale realizate putem menționa următoarele: Factorul A- Schizotimie vs. ciclotimie - înregistrează diferențe semnificative: 33 (62,2%) fetele, 18 (38,2%) băieții. Notele mari obținute la factorul A exprimă: „deschidere”, „căldură”, afectuozitate, un caracter plăcut, agreabil. Factorul B- Inteligența: 17 (36,1%) scorul băieților, care au depășit la un procent foarte mic fetele: 32,0%, în număr de 17. Notele ridicate reflectă un nivel intelectual ridicat exprimat de o

gândire abstractă dezvoltată. Factorul C-Instabilitate emoțională vs. stabilitate emoțională:21 (39,6%) fetele,15 (31,9%) băieții.

Nota ridicată arată un caracter stabil emoțional, maturitate, calm, realism și capacitate de a susține moralul altora.

Factorul D- Indiferență vs. Excitabilitate - procentul înregistrat de băieți este net superior fetelor:10 (21,2%) comparativ cu 1 singură fată (0,1%). Nota ridicată indică copii cu excitație mărită, sau super reactivitate la stimulii excitanți, provocatori, uneori activismul mărit se asociază cu înfumurare.

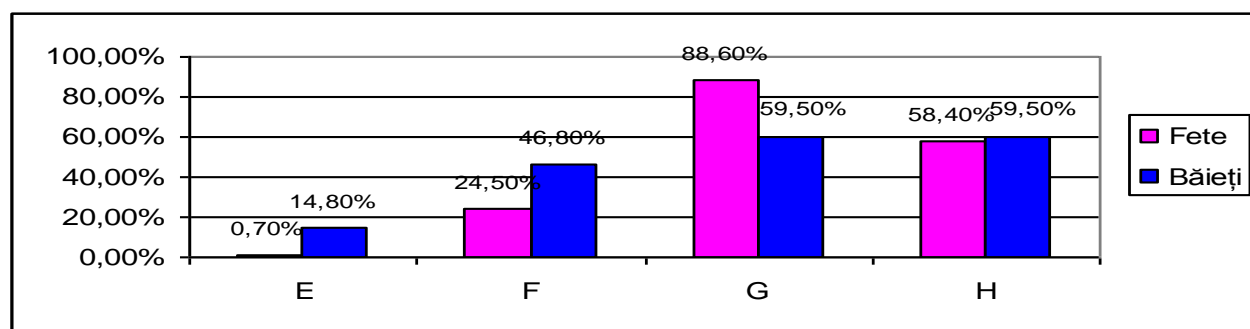

Fig. 9. Scorurile înalte obținute la factorii:E,F,G,H, „Chestionarul pentru copii CPQ”

Factorul E - Supunere vs. dominanță: 7 (14,8%) băieții, 4 (0,7%) fetele. Nota scăzută evidențiază: modestie, supunere, conformism, liniște, acomodare. Diferențe procentuale regăsim la factorul F - îngrijorare vs. nepăsare: 22 (46,8%) băieți, 13 (24,5%) fete. Nota ridicată arată indiferență, nepăsare, entuziasm, impulsivitate. Factorul G, reprezentând: Supraeu slab vs. forța supraeului: 47 (88,6%) fete, 28 (59,5%) băieți. Notele ridicate arată onestitate, integritate morală, perseverență, seriozitate și atenție la regulile de conviețuire. Situația factorului H, thredia vs. parmia: 31 (58,4%) în cazul fetelor,28 (59,5%) în cazul băieților. Nota ridicată exprimă îndrăzneală, destindere, spontaneitate.

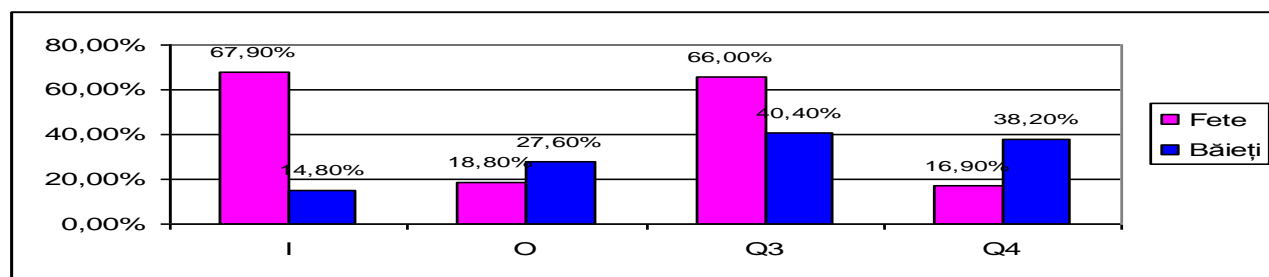

Fig.10. Scorurile înalte obținute la factorii:I,O,Q3,Q4, „Chestionarul pentru copii CPQ”

Factorul I - Harria vs. premisia: diferențele înregistrate aici sunt considerabile: respectiv 36 (67,9%) fetele, 7 (14,8%) băieții. Nota ridicată arată: tandrețe și dependență afectivă, sensibilitate exagerată și imaturitate afectivă. În cazul Factorulul 0- Încredere vs. tendință spre culpabilitate, s-au obținut următoarele rezultate: 13 (27,6%) băieții, 10 (18,8%) fetele. Nota mică indică un comportament calm, cu încredere în sine, liniștit, senin, rezistent la stres, eficient, viguros, uneori brutal, fără fobii, care se angajează în genere în activități simple. Factorul Q3 - Sentiment de sine slab vs. sentiment de sine puternic: 35 (66,0%) fetele, 19 (40,4%) băieții. Nota ridicată exprimă un autocontrol ridicat, formalism și conformism față de anumite idei personale, tendință spre circumspecție. Ultimul factor analizat este Q4- tensiune ergică slabă vs. tensiune ergică ridicată: cu un număr de: 18 (38,2%) băieți și 9 (16,9%) fete. Nota ridicată evidențiază încordare, frustrare, iritare, surmenaj.

Următoarea variabilă este mediul de viață: urban/rural:

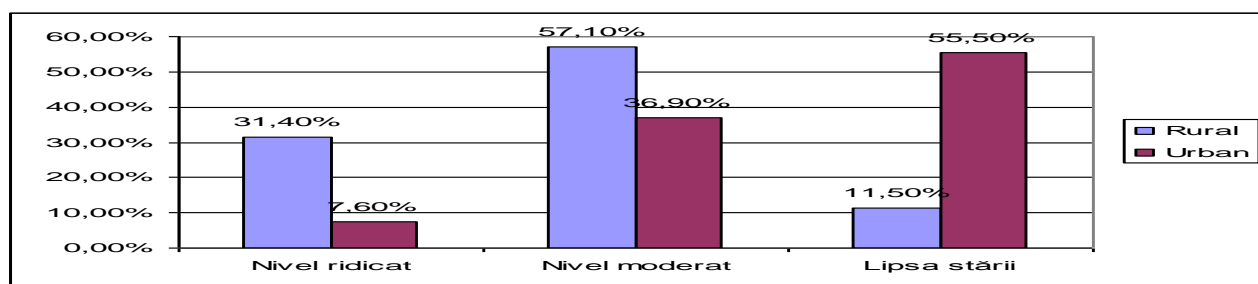

Fig.11. Scala „anxietate”, variabila mediu de trai

Cercetând rezultatele din figura 11, observăm: la nivel ridicat al anxietății se regăesc 11 (31,4%) din copiii proveniți din mediul rural și doar 5 (7,6%) din cei din mediul urban. Nivelul moderat al anxietății înregistrează următoarele rezultate: 20 (57,1%) rural, 24 (36,9%) urban, iar în ceea ce privește lipsa stării scorurile sunt: 4 (11,5%) rural, 36 (55,5%) urban. Consider că profesorii ar trebui să se preocupe de prevenirea anxietății prin desfășurarea activităților extrașcolare care dau ocazia elevilor să se cunoască între ei.

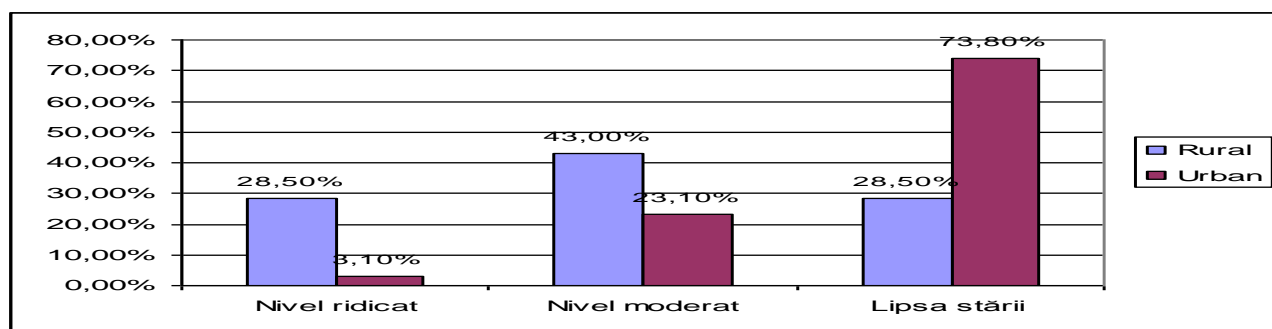

Fig.12. Scala „frustrare”, variabila mediu de trai

Cei mai mulți dintre subiecții noștri nu manifestă forme ale frustrării, un număr de 48 (73,8%) din mediul urban, 10 (28,5%) din mediul rural. Cele mai importante diferențe apar la nivel ridicat 10 (28,5%) rural, față de abia 2 (3,1%) urban, iar la nivelul moderat sunt următoarele rezultate: 15 (43,0%) rural,15 (23,1%) urban. Numărul copiilor cu un nivel ridicat al frustrării este 12. În cazul în care apare sentimentul de frustrare este nevoie să i se vorbească copilului despre ceea ce simte, despre ceea ce i se întâmplă, părinții și profesorii trebuie să rămână calmi și constanți în reguli. Copiii trebuie ajutați să vadă, să descopere în propria persoană rezerve ascunse de energie, să facă ceea ce doresc (dacă este un lucru corect care îi face bine) și să primească recompense pentru aceasta: un gest binevoitor, un zâmbet, o privire deschisă.

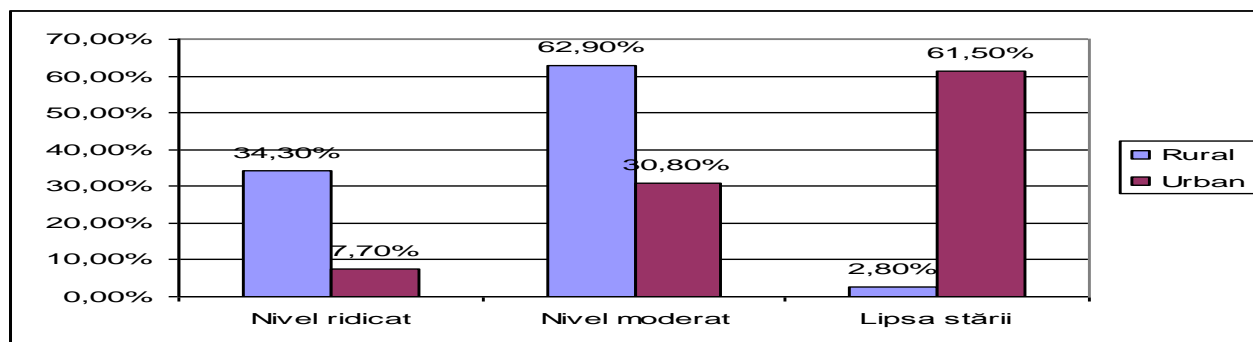

Fig.13. Scala „agresivitate”, variabila mediu de trai

În urma analizei variabilei agresivitate, observăm că: lipsa stării apare la cei mai mulți dintre copii 40 (61,5%) la cei din mediul urban față de 1 (2,8%) în mediul rural. La nivel moderat se află: 22 (62,9%) școlarii din mediul rural și 20 (30,8%) cei din mediul urban. O diferență importantă ne apare la nivelul ridicat al variabilei respectiv:12 (34,3%) manifestă agresivitate cei din mediul rural, față de doar 5 (7,7%) cei din mediul urban. Frecvent, comportamentul agresiv al copiilor este semnul unei probleme în mediul social. Factorii responsabili trebuie să intervină pentru diminuarea unui astfel de situații ce periclitează dezvoltarea corectă a viitorului adult.

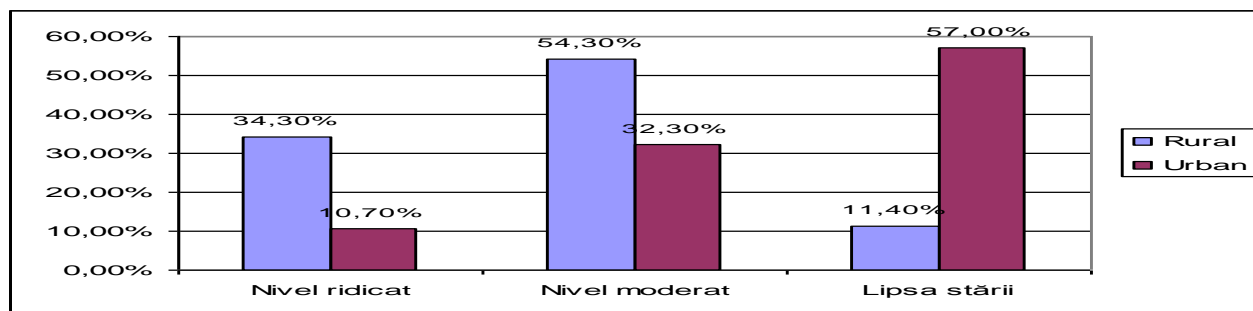

Fig.14. Scala „rigiditate”, variabila mediu de trai

37 (57,0%) dintre copiii ce locuiesc în mediul urban nu manifestă rigiditate, iar 4 (11,4%) dintre cei din mediul rural manifestă. Nivelului moderat îi corespund următoarele procente: 19 (54,3%) rural, 21 (32,3%) urban. Cei mai rigizi copii îi regăsim în mediul rural respectiv: 12 (34,3%) dintre ei. Subiecții din mediul urban manifestă într-un procent mult mai scăzut rigiditate și anume: 7 (10,7%) dintre ei. Copiii rigizi sunt cei a căror părere este mult mai greu de schimbat, cei ce consideră că ceea ce fac ei este întotdeauna bine și nu acceptă sfaturile celor din jur, dar cei responsabili trebuie să intervină pentru a-i face să conștientizeze problema.

Drept urmare a analizei rezultatelor obținute în experimentul de constatare menționăm că am constatat diferențe în dezvoltarea personalității elevului mic în funcție de a) mediile sociale diferite de viață (familii complete, familii incomplete); b) mediul de trai (mediul urban și mediul rural); c) de gen (băieți și fete).

Experimentul formativ a fost orientat la dezvoltarea personalității elevului mic. În experimentul formativ au participat 20 de elevi de 9 - 10 ani. Subiecții au fost selectați în baza rezultatelor obținute la teste în experimentul de constatare și au fost repartizați în 2 grupuri: grupul experimental și cel de control. Grupurile au fost constituite respectând principiul omogenității: am comparat rezultatele elevilor din grupul experimental și cel de control (Testul U Mann-Whitney) și nu am constatat diferențe statistice semnificative.

Programul a inclus 12 ședințe de training care au fost realizate de două ori pe săptămână. Durata unei ședințe a fost de 1 oră și 30 min.

Ipoteza pentru această etapă a cercetării a fost: implicarea elevilor mici în programul de intervenții psihologice va permite influența pozitivă asupra dezvoltării personalității lor.

După realizarea experimentului formative am retestat cele 2 grupuri de elevi. Pentru a evidenția influența produsă asupra grupului experimental prin intermediul activităților experimentale special organizate și realizate de noi, școlarii au fost retestați prin intermediul celor 3 teste: „*Autoaprecierea stărilor psihice Eysenck*”, „*Chestionar de personalitate Eysenck*”, „*Chestionar pentru copii CPQ*”.

La început ne referim la comparațiile statistice pentru rezultatele obținute de subiecții din grupul experimental și grupul de control obținute în cadrul experimentului de control.

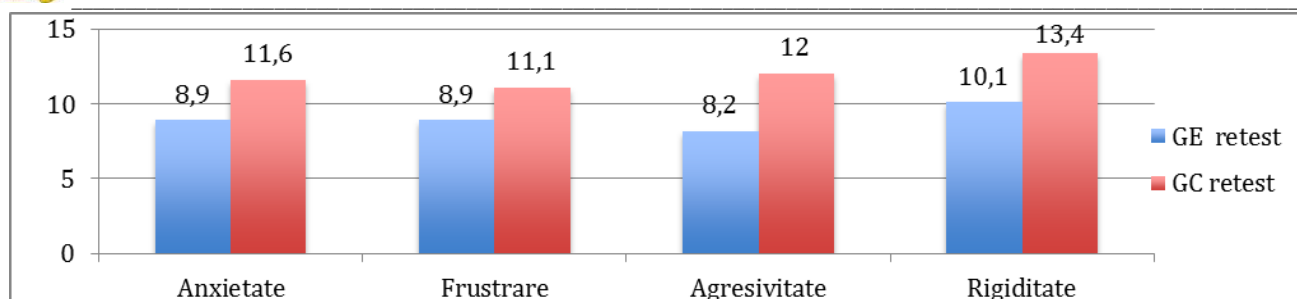

Fig. 15. Rezultatele GE/GC retest „Autoaprecierea stărilor psihice Eysenck”

În rezultatele prezentate în fig. nr.15 constatăm diferențe între mediile obținute de subiecții din GE/GC retest. Rezultatele obținute de cele două grupuri sunt următoarele: în cazul anxietății am obținut următoarele valori: pentru grupul experimental valoarea medie este egală cu 8,9 iar subiecții din grupul de control au obținut valoarea medie 11,6. Am reușit să diminuăm din gradul de anxietate la elevii din grupul experimental, drept urmare a implementării experimentului formativ. Pentru grupul experimental $\sum Re=146,5$ iar pentru grupul de control $\sum Rc= 63,5$; $U=8,5$, diferențe statistic semnificative, $p = 0,05$. În ceea ce privește agresivitatea, pentru grupul experimental valoarea medie este egală cu 8,2, iar pentru cei din grupul de control s-a obținut valoarea medie 12,0. Pentru grupul experimental $\sum Re=77$, iar pentru grupul de control $\sum Rc=133$; $U=78$, diferențe statistic semnificative, $p = 0,05$. Rezultatele obținute la scala rigiditate sunt: pentru grupul experimental valoarea medie este 10,1, iar pentru grupul control s-a obținut valoarea medie de 13,4. Pentru grupul experimental $\sum Re=133,5$ iar pentru grupul de control $\sum Rc=76,5$; $U=21,5$. Diferențe statistic semnificative, $p = 0,05$. În cazul ultimei scale analizate, frustrarea, nu s-au obținut diferențe statistic semnificative, datele obținute fiind următoarele: grupul experimental: 8,9 unități medii, grupul control 11,1. Pentru grupul experimental $\sum Re=126,5$ iar pentru grupul de control $\sum Rc=83,5$; $U=28,5$.

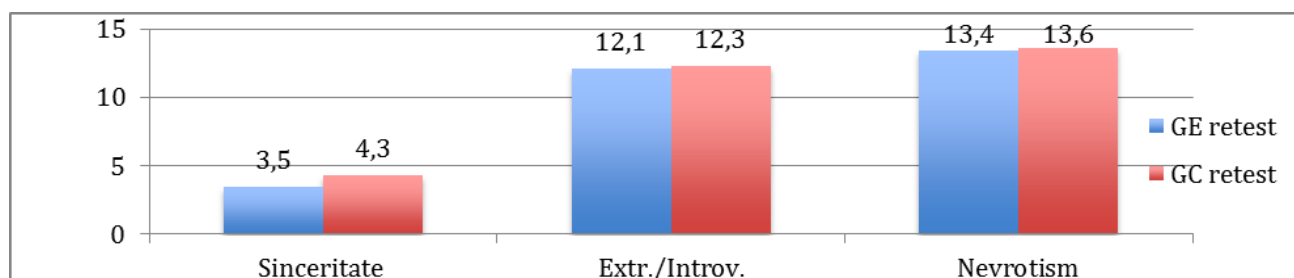

Fig. 16. Rezultatele GE/GC retest „Chestionar de personalitate Eysenck”

Rezultatele obținute de elevii din cele două grupuri (GE și GC) sunt: sinceritate: 3,5 (un.medii) - GE/retest și 4,3 (un.medii) - GC/retest. Am obținut diferențe între cele două medii, însă nu statistic

semnificative. Pentru grupul experimental $\sum Re=120$, iar pentru grupul de control $\sum Rc=90$, $U=35$; extraversiune/introversiune: 12,1 unități medii pentru subiecții din grupul experimental și 12,3 unități medii pentru cei din grupul de control. Pentru grupul experimental $\sum Re=116,5$ iar pentru grupul de control $\sum Rc=93,5$; $U=38,5$. În ceea ce privește nevrotismul, rezultatele sunt: 13,4 (un.medii) - GE/retest și 13,6 (un.medii) - GC/retest. Pentru grupul experimental $\sum Re=105,5$ iar pentru grupul de control $\sum Rc=104,5$; $U=49,5$. Nu s-au constatat diferențe statistic semnificative, (cu toate acestea au fost identificate anumite schimbări), urmând a se lucra mai consecvent la dezvoltarea autocontrolului, la gestionarea eficientă a emoțiilor.

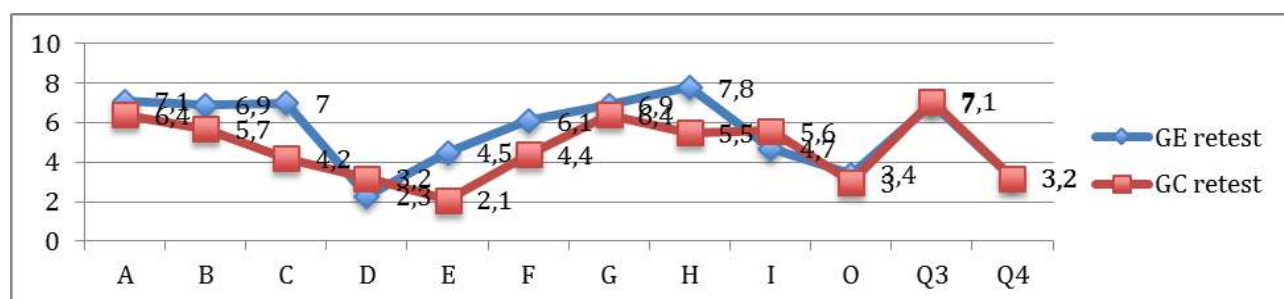

Fig. 17. Rezultatele privind trăsăturile de personalitate GE retest și GC retest, „Chestionarul pentru copii CPQ”

Constatăm diferențe între rezultatele medii ce exprimă factori de personalitate în GE și GC la retest. Rezultatele medii obținute de subiecții din cele două grupuri sunt următoarele : Factorul A: schizotimie vs. ciclotimie: GE/retest – 7,1 (un. medii) și GC/retest – 6,4 (un. medii); Factorul B: inteligența: GE/retest – 6,9 (un. medii) și GC /retest – 5,7 (un. medii); Factorul C : stabilitate emoțională vs. instabilitate emoțională: GE/retest – 7,0 (un. medii) și GC/retest – 4,2 (un. medii); Factorul D: indiferență vs excitabilitate : GE/retest – 2,3 (un. medii) și GC/retest – 3,2 (un. medii); Factorul E : supunere vs . dominare: GE/retest – 4,5 (un. medii) și GC /retest – 2,1 (un. medii); Factorul F: îngrijorare vs. nepăsare: GE/retest – 6,1 (un. medii) și GC/retest – 4,4 (un. medii); Factorul G : supraeu slab vs .forța supraeului : GE/retest – 6,9(un. medii) și GC /retest – 6,4 (un. medii); Factorul H : prudentă vs . îndrăzneală: GE/retest – 7,8 (un. medii) și GC/retest – 5,5 (un. medii); Factorul I: harria vs .premsia : GE/retest – 4,7 (un. medii) și GC/retest – 5,6 (un. medii); Factorul O: încredere în sine vs .tendință spre culpabilitate: GE/retest – 3,4 (un. medii) și GC/retest – 3,0 (un. medii); Factorul Q3: sentiment de sine slab vs. sentiment de sine puternic: GE/retest – 7,0 (un. medii) și GC/retest – 7,1 (un. medii) și Factorul Q 4: tensiune ergică slabă vs .tensiune ergică ridicată: GE/retest – 3,2 (un. medii) și GC/retest – 3,2 (un. medii).

Prelucrarea statistică relevă diferențe semnificative statistice între GE și GC pentru următorii factori de personalitate : Factorul C : stabilitate emoțională vs instabilitate emoțională (U= 85,5 p=0,05); Factorul E: supunere vs. dominare (U=90,5;p=0,05); Factorul H: prudență vs. îndrăzneală (U= 87,5;p=0,05) și Factorul F : îngrijorare vs nepăsare (U=77,5 p=0,05). Aceste date ne permit să constatăm că la subiecții din GE s-au îmbunătățit abilitățile de comunicare, aceștia au devenit mai deschiși și mai sociabili, dispun de o mai puternică rezonanță afectivă, sunt încrezători, manifestă un interes mai sporit pentru oameni și sunt mai preocupați de soarta altora îmbunătățindu-și și capacitatea de a lucra în echipă.

Menționăm că au fost realizate și comparațiile statistice: Grup experimental în test /retest și grup de control în test/retest. Cu excepția a 3 indicatori, s-au obținut diferențe statistice semnificative în rezultatele grupului experimental în test/retest, ceea ce ne permite să vorbim despre faptul că programul formativ elaborat și realizat a provocat schimbări în majoritatea indicatorilor măsurați prin intermediul tehnicilor administrate. Schimbări nu s-au produs la: Supunere vs. Dominare; Nevrotism și Extr./Intro., dar și aici sunt schimbări în rezultate, însă ele nu sunt statistice semnificative.

Comparația rezultatelor pentru subiecții din grupul de control în test/retest ne permit să constatăm că nu au intervenit schimbări în factorii studiați (nu au fost constatate diferențe statistice semnificative), deoarece acești subiecți nu au participat în experimentul formativ, iar la ei se păstrează structurile, indicatorii așa cum au fost și în experimentul de constatare.

Rezultatele obținute în cercetarea formativă ne permite să vorbim despre posibilitatea de aplicare a programului psihologic cu un impact pozitiv asupra dezvoltării personalității școlarului mic.

Bibliografie

1. Allport, Gordon W. Structura și dezvoltarea personalității. București, 1981.
2. Cosmovici, A., Iacob, L. Psihologie școlară. Iași, 1998.
3. Dafinoiu, I. Personalitatea. Metode calitative de abordare. Observația și interviul. București, 2002.
4. Golu, P., Verza, E., Zlate, M. *Psihologia copilului*. București, 1998.
5. Golu, P., Golu, I. Psihologie educațională, Editura Mirton, București, 2003.
6. Popescu-Neveanu, P. Dicționar de psihologie. București, 1978.
7. Racu, Ig. Psihodiagnoza. Teste psihologice. Chișinău, 2014
8. Racu, Ig., Racu, Iu. Psihologia dezvoltării. Chișinău, 2013.
9. Racu, Ig. Psihodiagnoza. Statistica psihologică. Chișinău, 2017.
10. Șchiopu, U. Psihologia vârstelor, ciclurile vieții. București, 1995.
10. Verza, E., Verza, F. Psihologia vârstelor. București, 2000.